

Geschiedenis van de drinkwatervoorziening

De bakermat van het huidige waterleidingbedrijf in Kaag en Braassem, Oasen, ligt in Gouda. Daar bereikte op enig moment de vervuiling een dieptepunt. Afval, modder en mest bedekten de straten, terwijl de stadsgrachten dienden als drinkwaterbron en riool. In veel steden en dorpen deden zich gelijksoortige situaties voor. In 1868 brak in Gouda cholera uit en honderden mensen stierven. De verloskundige Simon Oudschans-Dentz nam het initiatief tot het oprichten van een waterleidingbedrijf. Hij vroeg en kreeg van het gemeentebestuur toestemming om voor een periode van 40 jaar in Gouda een waterleiding aan te leggen en te exploiteren. Reeds in 1883 droeg Dentz zijn concessie over aan de in maart van dat jaar opgerichte naamloze vennootschap de Goudse Waterleiding Maatschappij. Dit bedrijf is de basis geweest voor het huidige Oasen. Hun eerste waterlevering vond plaats in 1883 bij 164 woningen.

De situatie in 1900

Rond 1900 bestond de drinkwatervoorziening hier nog uit put- en slootwater. Ook verzamelde men water in regentonnen of welpompen. Het opgepompte water was echter niet best van kwaliteit, terwijl het water dat van stoffige daken in de regentonnen liep ook niet echt schoon was. Ook lag de mestvaalt vaak vlakbij de waterput. Men was echter tevreden met dit water. Het was vooral te danken aan de initiatieven van huisartsen, omdat zij zagen dat besmetting van allerlei ziekten zoals tyfus vaak via het water gebeurde, dat deze mening veranderde. De besmetting werd bijvoorbeeld via het wassen van pannen en borden met besmet water overgebracht in het eten. Toen rond 1900 Alkemade geteisterd werd door tyfus en cholera, was dit in 1903 voor dertien notabelen onder aanvoering van de heer Beekman aanleiding een brief te sturen aan het gemeentebestuur. Zij wilden hiermee de aandacht vestigen op misstanden met

betrekking tot de gezondheidstoestand in de gemeente. Deze misstanden werden volgens hen veroorzaakt door:

- gebrek aan goed drinkwater;
- verontreiniging van de Veenwetering in Roelofarendsveen;
- het 'overladen van mestspeciën aan den publieke weg.'

Zij stelden voor om door het slaan van Nortonpompen de dorpen te voorzien van goed drinkwater. Ook vonden zij dat:

- per verordening verboden moest worden dat de Veenwetering vervuild mocht worden door alles wat men kwijt wilde daar maar in te gooien;
- de beste kamers (poepdozen) niet meer direct of indirect op de Veenwetering mochten lozen;
- het overladen van mestspeciën minstens 200 à 300 m vanaf de openbare weg plaats moest vinden.

Zij vertrouwden er op dat het een en ander zo spoedig mogelijk zou worden uitgevoerd.

Het college antwoordde dat zij in beginsel de wenselijkheid van het gevraagde wel inzagen, doch nog niet tot een definitieve beslissing konden komen. Het opruimen van de privaten (poepdozen) zou nader worden overwogen. De vervuiling van de Veenwetering en het overladen van de mestspeciën zou aan de hand van de bestaande verbodsbepalingen zoveel mogelijk worden tegengegaan. In de periode daarna gebeurden er voornamelijk dingen op papier. In 1911 waren burgemeester Van Wichen en raadslid Straathof lid van een voorlopig comité, opgericht voor het realiseren van een drinkwatervoorziening. Blijkbaar bezochten zij het overleg niet al te vaak, het comité verzocht namelijk herhaaldelijk om hun aanwezigheid. Op 18 december 1911 besloot de gemeenteraad, als reactie, dat er in deze gemeente geen behoefte bestond aan een drinkwatervoorziening. In 1914 meldt zowel de gemeente Alphen als Woubrugge zich bij de ge-



De Veenwetering in Roelofarendsveen functioneerde als riool én als drinkwatervoorziening.

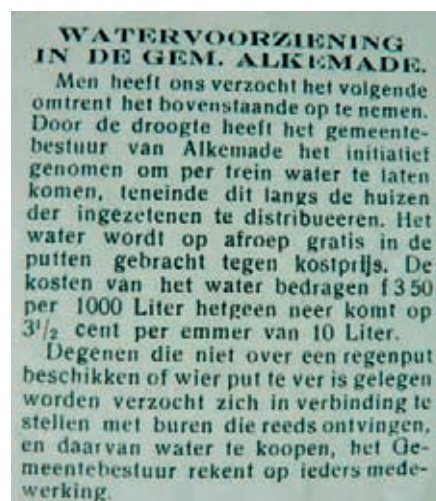
meente Alkemade. Beide stellen voor een comité op te richten. De Raad besluit echter geen commissie te benoemen en het onderwerp wederom aan te houden tot nader onderzoek door B&W. Ook een voorstel van B&W in 1915 om een krediet beschikbaar te stellen van f 250.- voor het slaan van een arthetische put voor een drinkwatervoorziening van het Post- en Telegraafgebouw, de Burgemeesterswoning en het Raadhuis haalde het niet. Meerdere rapporten van het bureau van de drinkwatervoorziening worden in de loop der jaren voor kennisgeving aangenomen. De reactie was steeds het zelfde: 'is het wel nodig' en 'we kijken het nog even aan.' Tot in 1927 Gedeputeerde Staten van Zuid-Holland het initiatief nam.

In 1927 gaf het dit college aan Prof.Ir. C.K. Visser, hoogleraar aan de Technische Hogeschool te Delft, de opdracht voor een onderzoek naar de mogelijkheden van een drinkwatervoorziening in 14 gemeenten waaronder Alkemade, Leimuiden en Rijnsaterwoude. In oktober 1927 werden de resultaten daarvan door G.S. voorgelegd aan de betrokken gemeentebesturen. Na bestudering van het rapport vroegen Alkemade, Leimuiden en Rijnsaterwoude zich af of aansluiting bij de overige gemeenten om technische en financiële redenen wel zo verstandig was. Zou het niet beter zijn om met zijn drieën een eigen waterleidingbedrijf op te richten?

Om daar duidelijkheid over te krijgen stelden de gemeenteraden geld beschikbaar om deze mogelijkheid te onderzoeken. De opdracht voor dit onderzoek werd gegeven aan de heer A.J. Lefeber, directeur van het waterleidingbedrijf in Bussum. Uit dit onderzoek bleek dat een samenwerkingsverband tussen de drie gemeenten economisch en technisch meer voordelen bood dan aansluiting bij de andere elf gemeenten. Het heeft daarna wel heel veel moeite gekost om Gedeputeerde Staten te overtuigen dat niet aansluiten bij die andere elf gemeenten voor de drie gemeenten meer voordelen bood. Dat die andere gemeenten dit niet prettig vonden, bleek later toen zij geen water wilde leveren aan de drie gemeenten.

De drie gemeenten gingen vervolgens onder aanvoering van burgemeester

Vosters van de gemeente Alkemade voortvarend van start door het oprichten van een stichtingsbestuur en het aanvragen van de nodige vergunningen. De voorzitter en secretaris van het eerste algemene bestuur waren de burgemeester en secretaris van Alkemade, respectievelijk L.H.M.J. Vosters en W.A. van Hartevelde. De heer Van Hartevelde zou dit maar liefst 25 jaar blijven. Op 30 september 1930 verleende het provinciaal bestuur van Zuid-Holland de drie gemeenten vergunning voor het stichten van een waterleidingbedrijf. Daarin was de voorwaarde opgenomen dat de gemeenteraden reeds nu een besluit moesten nemen dat er een onderzoek ingesteld moest worden om de kwaliteit van het drinkwater in de toekomst te verzekeren. De drie gemeenten konden dus verder met de oprichting van een waterleidingbedrijf, maar daarvoor moesten nog wel wat administratieve hobbels genomen worden. Vanuit het Ministerie van Volksgezondheid kreeg men echter onverwachte steun. Op 10 oktober 1930 schreef de geneeskundige inspecteur van de volksgezondheid een brief aan commissaris van de koningin in Zuid-Holland. Daarin sprak hij zijn verontrusting uit dat het uitbreken van de tyfus-epidemie en een aantal gevallen van kinderverlamming in dat jaar zijn inziens een gevolg waren van de zeer slechte watervoorziening in de gemeente Alkemade. Hij verzocht de minister zijn invloed aan te wenden de besluitvorming bij G.S., over de aanleg van de waterleiding, te bespoedigen.



**WATERVERVOORZIENING
IN DE GEM. ALKEMADE.**
Men heeft ons verzocht het volgende omtrent het bovenstaande op te nemen. Door de droogte heeft het gemeentebestuur van Alkemade het initiatief genomen om per trein water te laten komen, teneinde dit langs de huizen der ingezetenen te distribueeren. Het water wordt op afroep gratis in de putten gebracht tegen kostprijs. De kosten van het water bedragen f 350 per 1000 Liter hetgeen neer komt op 3½ cent per emmer van 10 Liter.
Degenen die niet over een regenput beschikken of wier put te ver is gelegen worden verzocht zich in verbinding te stellen met bureu die reeds ontvingen, en daarvan water te koopen, het Gemeentebestuur rekent op ieders medewerking.

Aankondiging in Het Goede Zaad over de watervoorziening in 1929 in verband met de grote langdurige droogte.

Het was overigens niet zo vreemd dat er weer een epidemie uitgebroken was. De zomer van 1929 was zeer warm, waardoor een zodanig groot gebrek aan water ontstond dat het gemeentebestuur van Alkemade zich genoodzaakt zag water met de trein aan te laten voeren. In het parochieblad van de katholieke kerk Het Goede Zaad werd dit kenbaar gemaakt.

Op 4 november 1930 besluit G.S. om de drie gemeenten te machtigen een gemeenschappelijke regeling te treffen voor de oprichting van een waterleidingbedrijf. Tevens verleent hij de gemeente Boskoop vergunning voor de levering van water aan de drie gemeenten. De gemeente Alphen aan den Rijn wilde dit niet doen.

De gemeenteraden besluiten op 13 november 1930 om 'Stichting Drinkwaterleiding De Drie Gemeenten' op te richten, gevestigd te Roelofarendsveen. Vervolgens wordt bij de provincie Zuid-Holland een geldlening afgesloten van f 300.000.- voor de aanleg van het waterleidingnet en de bouw van een watertoren. Op Kaageiland werd geen waterleiding aangelegd. Het was namelijk te kostbaar om daar leidingen naar toe te brengen. Omdat in de dijk van de Haarlemmermeer al een waterleiding lag van de Noord-Hollandse Waterleiding Maatschappij werd overeengekomen dat deze maatschappij op Kaageiland een waterleiding aan zou brengen en exploiteren. Heden ten dage is dat nog steeds het geval.

1931: Start bouw van de watertoren

Om de waterdruk in het leidingnet op niveau te kunnen houden, was het nodig om een watertoren te bouwen. In de hoogtijdagen waren er in Nederland circa 260 watertorens, momenteel staan er nog 170. De meeste daarvan hebben de status van rijksmonument. De watertoren in Roelofarendsveen is dat met de huidige uitstraling zeker niet. Hij is opgebouwd van betonnen hoekkolommen met daar om heen metselwerk. De toren is 31,50 meter hoog en het reservoir had een inhoud van 150 m³. Aan de aanbesteding voor de bouw van de toren deden twaalf aannemers mee, slechts één daarvan, de firma Strijk uit Rijpwetering, kwam uit de gemeente Alkemade. De hoogste



Een van de eerste werkzaamheden was het leggen van een zinker door de Rijn bij Koudekerk-Hazerswoude.

inschrijver was f 34.500.-. De laagste inschrijver was van de n.v. Beton- en Bouwbedrijf Tubantia uit Enschede met een bedrag van f 24.686.-. Aan dit bedrijf werd dan ook de opdracht verstrekt. Een bijzondere bepaling in de opdracht was, dat met uitzondering van het zgn. vakwerk slechts arbeidskrachten uit de drie gemeenten in dienst genomen mochten worden (het was crisis in de jaren dertig en er waren veel werklozen in de gemeente). Met de aanwezigheid van een groot aantal hoogwaardigheidsbekleders, waaronder de Commissaris van de Koningin, werd op 26 november 1931 de watertoren officieel in gebruik genomen.

In 1955 werd vastgesteld dat de onderhoudstoestand van de toren zeer slecht was. De wapening van de betonnen draagconstructie was op veel plaatsen doorgeroest en het cement van de muren liet los. Een grootschalige renovatie was noodzakelijk. Om de toren vochtafstotend te maken werd op de buitenkant een cementpap met granietkorrels gespoten. Deze laag zit er nu, na ruim vijftig jaar, nog steeds op. De toren is er na de behandeling niet fraaier op geworden. De kosten van de in 1956 uitgevoerde werkzaamheden bedroegen totaal f 56.726.-. Op 1 januari 1997 wordt de watertoren buiten gebruik gesteld: zijn functie was al eerder overgenomen door de reinwaterkelder in de Wilgenstraat.

In 1997 koopt de gemeente Alkemade voor f 80.000.- de watertoren om hem in 1999 weer te verkopen voor f 120.000.-, waarna de nieuwe eigenaar een prachtig appartement in de toren

bouwt. Op de begane grond realiseerde Otto Rodewijk een bloemen- en plantenzaak. Dit is voor hem een bijzondere plek omdat ruim 200 jaar geleden zijn betovergrootvader op dezelfde plek een woning bouwde. In de winkel bevindt zich de gedenksteen van de eerste steenlegging van de watertoren.

Uurwerk op de watertoren

In de raadsvergadering van 27 juli 1931 wijst de heer De Jong op de gunstige ligging van de watertoren; hij zou er veel voor voelen dat er door de gemeente een elektrisch uurwerk op de watertoren wordt aangebracht. Ook burgemeester Vosters is hier een groot voorstander van, hij wil echter eerst inzicht in de kosten alvorens met een voorstel te komen. In de daarop volgende raadsvergadering deelt de

burgemeester mede dat bij een tweetal zeer bekend staande firma's op het gebied van torenuurwerken een prijsopgave is gevraagd. Een uurwerk met drie wijzerplaten kost f 1.404.- en een uurwerk met één wijzerplaat f 600.-. Gezien de hoge kosten stelt het college voor om een uurwerk met één wijzerplaat aan te brengen; in de toekomst kan altijd nog een uitbreiding plaatsvinden naar drie wijzerplaten. Raadslid Heemskerk staat er paf van dat in deze crisistijd het college met een dergelijk voorstel durft te komen, hij beschouwt de uitgave als een luxe. Na een uitvoerige discussie tussen de voor- en tegenstanders, waarbij vooral burgemeester Vosters zijn teleurstelling uitspreekt indien er geen uurwerk wordt aangebracht, wordt de stemming zes tegen en vijf voor. Er komt dus geen uurwerk op de watertoren.

Aanleg en onderhoud van het leidingnet

Hoewel de kosten van de aanleg van het leidingnet vele malen hoger waren dan die van de toren, werd er voor gekozen geen aanbesteding te houden met meerdere bedrijven, maar slechts één bedrijf uit te nodigen. Dit was de firma George Wilson uit 's Gravenhage. De totale kosten van de aanleg bedroegen inclusief bijkomende kosten totaal f 259.285.-. Bij de aanleg van de eerste waterleiding bestond de hoofdleiding uit gietijzer en de dienstleiding naar de woning uit lood. Ook de leidingen in de woningen waren van lood. Net als



De officiële opening van de watertoren in 1931. Op deze foto is het originele metselwerk nog goed te zien. Links van de watertoren ziet u de hooiberg van de boerderij van Maarten van Ruiten.



Gedenksteen in de gevel van de watertoren. Hij bevindt zich in de winkel van Otto Rodewijk.

bij de watertoren waren er in de loop der jaren ook grote onderhoudsingrepen aan het leidingnet noodzakelijk. De grootste problemen ontstonden bij breuken in de hoofdleidingen.

In de hoofdleiding die via Hoogmade naar Rijpwetering liep, zijn diverse keren breuken opgetreden. De eerste keer was dat in 1945. De breuk ontstond door een dijkdoorbraak. In 1965 was het in dit gebied weer mis. Het nachtelijke spoelen van de buizen tegen mangaan veroorzaakte een breuk in de leiding. Met veel moeite werd een nieuwe hoofdleiding aangebracht. Het hele gebied zat een week zonder drinkwater. Begin jaren zeventig was het hier voor de derde keer raak. Gezien het gevaar van een dijkdoorbraak moesten de medewerkers van het waterleidingbedrijf wachtlopen op de dijk. Het herstel nam drie dagen in beslag. Gedurende die drie dagen werd met tractoren met watertanks constant water vanuit Leiderdorp naar de reinwaterkelder in de Wilgenstraat gebracht om de watervoorraad en de druk op niveau te houden

De gietijzeren, asbestcement- en loden leidingen hadden als nadeel dat zij door hun hoge gewicht in de veengrond wegzakten. Aan het Noordeinde traden verzakkingen op van maar liefst anderhalve meter. Daardoor traden regelmatig breuken en lekkages op. De gietijzeren hoofdleidingen werden op den duur vervangen door asbestcementleidingen. Vanaf 1964 mochten er geen loden dienst- en huisleidingen meer toegepast worden omdat lood langzaam oplost in water en het loodgehalte in het water daardoor te hoog werd. Dit leverde gevaar op voor de volksgezondheid. Voor de dienstleidingen werden vervolgens

gegalvaniseerd staal – koper – en tegenwoordig kunststof gebruikt. Voor het onderhoud aan het leidingnet werd een overeenkomst aangegaan met vier plaatselijke installateurs, n.l. de firma's Vlasman en Van Haasteren uit Leimuiden, de firma Willems uit Oude Wetering en de firma Vesseur uit Roelofarendsveen. Toen dit in de praktijk niet goed bleek te werken, werd een eigen technische dienst opgericht. Van de bedrijven werd afscheid genomen en er werd op 1 november 1936 een waterfitter in dienst genomen met een weekloon van f 25.- en een rijwieltoelage van f 30.- per jaar. De bekendste onderhoudsman uit die beginperiode was Leo Koppelaar die van november 1939 tot 1966 in dienst was. Hij woonde ook in een dienstwoning van het waterleidingbedrijf nabij de watertoren op Noordhoek 2. De begane grond van de watertoren diende ook als opslag en werkplaats van de technische dienst. Voor de uitvoering van het onderhoud gebruikten de fitters als vervoermiddel hun fiets met daarachter een karretje. Men reed vanaf de Noordhoek zelfs naar Bilderdam. Pas in 1952 werd een reparatieauto aangeschaft.

In 1937 werd nog een leerling, H. van Berkel uit Roelofarendsveen, aangenomen. Voor slijtage aan kleding en fiets kreeg deze jongeman f 2,50 per week en f 10.- fietstoelage per jaar. Heintje van Berkel bleef tot 1945 in dienst bij het bedrijf en begon op 1 mei 1945 voor zichzelf, niet als fitter, maar als musicus. Op 1 juli 1946 kwam M.Th. Hogenboom (Tinus Trommel) in dienst als hulpfitter, werd later volwaardig fitter en werkmeester.

Van de Drie Gemeenten in 1930 tot Oasen in 2005

Doordat de moeilijkheden rond de waterproductie steeds groter werden, besloten negen gemeenten, waaronder de drie gemeenten, vanaf 1 janu-

ari 1966 te gaan samenwerken. Op die fusiedatum ontstond Waterleidingbedrijf 'De Rijnstreek', gevestigd te Boskoop. Het gebied waarover de waterleveranties zich uitstreckte werd verdeeld in drie districten. Ieder district kreeg zijn eigen onderhoudsdienst en opzichter. Voor de Drie Gemeenten was en bleef dit Leo Koppelaar. Behalve de wijze van betalen - de haalplicht werd een brengplicht - veranderde er niet zo veel voor de bewoners.

Ook Tinus Hogenboom en Ad van Velzen werden door dit nieuwe bedrijf in dienst genomen. In 1968 kwam ook Jan Hogenboom (Mekkie) er bij. Hogenboom bleef er tot 1999, dus ruim 30 jaar. Zijn broer Bertus werkte er 20 jaar. Jan Hogenboom omschreef zijn werk als volgt: zwaar werk - mooi werk - dankbaar werk.

Op 1 januari 1987 fuseerde 'De Rijnstreek' met de Goudse Waterleiding Maatschappij (opgericht in 1883). Onder deze naam zette het bedrijf zich ook voort. In 1990 ontstond, uit weer een fusie met drie andere waterleidingbedrijven, Waterleidingbedrijf Zuid-Holland-Oost (WZHO). Het leveringsgebied had 260.000 inwoners en een omzet van 20.000.000 m³ water per jaar. De volgende fusie vond plaats in 2001, WZHO fuseerde met twee andere waterleidingbedrijven tot een corporatie genaamd Hydron. Eind 2004 splitste Hydron zich op door uit de corporatie te stappen. Op 1 december 2005 werd Hydron Zuid-Holland omgedoopt tot het huidige Oasen (brenger van leven). Het hoofdkantoor van Oasen staat in Gouda. In het leveringsgebied wonen (in 2012) 759.255 inwoners, de omzet is 45.411.000 m³ water per jaar, het leidingnet is 4.071 km lang en er zijn 338.426 aansluitingen. Het aantal medewerkers bedraagt 253.

Sjaak Bouwmeester



Advertentie van de firma Vesseur die zijn diensten aanbiedt voor de aanleg van waterleiding in de woning.

Bronnen:

- Jan Hogenboom
- Archief stichting Oud Alkemade
- Groene Hart Archieven, Alphen aan den Rijn
- Archief Leidsch Dagblad
- Sacha Wijmer: *Water om te drinken*
- W.A. van Harteveld: *25 jaar Waterleiding 1930-1955*